

ГРАМАТИКА

УДК 811.161.2.'366.587

КАЛЬКО Микола Іванович,
 доктор філологічних наук, професор кафедри
 українського мовознавства і прикладної лінгвістики
 Черкаського національного університету імені
 Богдана Хмельницького
 e-mail: mkalko@ukr.net

АСПЕКТУАЛЬНИЙ «ПОРТРЕТ» ДІЄСЛІВНОЇ ЛЕКСЕМИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЙОГО СТВОРЕННЯ

У статті на матеріалі українського дієслова унаочнено можливість, доцільність та ефективність застосування об'єктивістського підходу до опису дієслівного виду, що акцентує увагу на залежності оцінки внутрішньочасового характеру ситуації від онтологічної специфіки екстралінгвальних корелятивів дієслова, визначальної для способу їхньої мовної категоризації й неодмінно передбачає розмежування граматичного (категорії виду) та лексичного (аспектуальні класи) компонентів аспектуальності. Доведено, що такий підхід дає змогу, використовуючи відповідний дослідницький інструментарій, створити об'єктивний, деталізований (а не схематичний) аспектуальний «портрет» багатозначної дієслівної лексеми.

Ключові слова: вид, аспектуальність, аспектуальний клас, перфектив, імперфектив, термінатив, активітив, евантив, статив, релятив, видове партнерство.

Постановка проблеми. У граматичних студіях останнього півстоліття серед категорій, що здобули репутацію найскладніших для дослідження, чи не найвище рейтингове місце посідає аспектуальність. Її називають «легендарною, «роковою», порівнюють зі «складним клубком питань», густим лісом» проблем [1, с. 3]. Однією з основних причин постійного дослідницького невдоволення через відсутність адекватного наукового опису категорії виду є, на нашу думку, суб'єктивне намагання втиснути його в жорсткі й стерильні морфологічні рамки, абстрагуючись від усього його об'єктивного багаторівневого обширу.

Якраз головним дослідницьким імперативом підходу до опису аспектуальності, названого Дж. Лайонзом об'єктивістським [2, с. 338], який було започатковано в середині минулого століття Ю. Масловим [3] та незалежно від нього – З. Вендлером [4] та утверджено в аспектологічних студіях другої половини ХХ – початку ХХІ століття – т.з. “двокомпонентної теорії виду” [5, с.18], є потреба аспектологічного аналізу усього спектру значень і контекстуальних уживань відповідного дієслова, оскільки як аспектуальні класи (лексичний компонент аспектуальності), так і категорія виду (граматичний компонент аспектуальності) зорієнтовані не на всю дієслівну лексему, а на кожен її конкретний лексико-семантичний варіант, конкретну реалізацію валентнісного потенціалу предиката, семантичні ролі аргументів, передовсім суб'єкта та об'єкта, зрештою, широкий контекст. Неврахування цього чинника, на нашу думку, є чи не основною причиною гострої полеміки навколо багатьох аспектологічних проблем, породжених намаганням втиснути вид у певні жорсткі категорійні рамки без урахування впливу на видову поведінку дієслова різнорівневих факторів. Як зауважує В. О. Плунгян, «конфлікт між „індивідуалізмом” лексики і „всеосяжністю” граматики – неодмінний наслідок обов'язкового характеру граматичних протиставлень, але, ймовірно, саме аспект (через його найбільшу семантичність) доводить цей конфлікт до найбільшої гостроти» [6, с. 30].

З огляду на це, **метою** нашої статті є застосування об'єктивістського підходу до опису дієслівного виду, що акцентує увагу на залежності оцінки внутрішньочасового характеру ситуації від онтологічної специфіки екстралінгвальних корелятивів дієслова, визначальної для способу їхньої мовної категоризації й неодмінно передбачає розмежування граматичного (категорії виду) та лексичного (аспектуальні класи) компонентів аспектуальності. Це, своєю чергою, дає змогу, застосовуючи відповідний дослідницький інструментарій, створити об'єктивний, деталізований (а не схематичний) аспектуальний «портрет» багатозначної дієслівної лексеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. IV Конференція Комісії з аспектології Міжнародного комітету славистів (м. Гетеборг, 2013 р.) засвідчила, що центральне місце у вивченні аспектуальності посідають питання, пов'язані з семантичним спектром категорії виду, а також зі значеннями, що виникають у результаті взаємодії видових форм і того чи того типу контексту. Однією з центральних проблем обговорення була аспектуальна специфіка семантичних класів дієслів.

Рівень сучасних загальнотеоретичних і аспектологічних досліджень уможливило здійснення комплексно-інтеграційного аналізу аспектуальності й виду. Урахування україністичної традиції вивчення виду першої половини ХХ ст., аспектологічних здобутків української формально-граматичної думки середини ХХ ст., загальнотеоретичного й аспектологічного доробку української функціонально-категорійної граматики, загальнонаукової теорії взаємодії системи й середовища та її лінгвістичної інтерпретації, теорії функціонально-семантичних полів загалом та поля аспектуальності зокрема, концепції аспектуальних класів Ю. С. Маслова, лінгвофілософської теорії дієслівних класів З. Вендлера, двокомпонентної теорії виду, теорії аспектуально зорієнтованих класифікацій дієслівних предикатів, елементів теорії фреймової семантики уможливило створення аспектологічної концепції, основними складниками якої є, з одного боку, багатоконпонентна модель аспекту (виду), нарізні камені якої – аспектуальні класи як регулятори видової поведінки дієслова, а з другого – інструмент дослідження цих класів і того впливу, який вони мають на вид, – комплексна аспектуальна діагностика [7].

Аспектуальні класи („характери дієслівної дії” (Ю. Крижанич, О. В. Ісаченко, О. В. Горбова), „акціональні гештальти” (Ф. Леманн), „нехарактеризовані роди дії” (Ю. С. Маслов, О. В. Бондарко, М. О. Шелякін) постають у контексті нашого дослідження як аспектуально орієнтовані прихованограматичні, або лексико-граматичні, класи, які мають вплив на граматичну царину виду, імпліцитно регулюючи аспектуальну поведінку (передовсім корелятивну здатність і функціональний потенціал) дієслів. На ґрунті українського дієслова вони утворюють п'ятикомпонентну систему, що визначає закономірності видової поведінки дієслова: 1) термінативам, або здійснювачам, притаманні суто видові, функціонально-видові й акціональні партнерства, прогресивна функція; 2) активітиви, або діяльники, не мають видових партнерів, натомість їм властиві багатовекторне акціональне партнерство та прогресивна функція; 3) стативи, або станівники, позбавлені можливості мати видових партнерів і прогресивну функцію, для них характерне аспектуально-акціональне партнерство з інцептивами; 4) евентивам, або подійникам, притаманне функціонально-видове й обмежене акціональне партнерство, але не властива прогресивна функція; 5) семантика релятивів, або відносників, унеможливує будь-яке партнерство та прогресивну функцію, хоч деякі з них, зокрема „географічні” дієслова, можуть мати уявно-видових, або інцесивних, партнерів, що спричинено асоціативно-метафоричним семантичним залишком термінативів, від яких утворені георелятиви.

Диференціацію дієслів сучасної української літературної мови за належністю до відповідного аспектуального класу, а отже, і констатацію того чи того типу аспектуального партнерства: суто видового, функціонально-видового, акціонального, аспектуально-акціонального, уявно-видового уможливує комплексна аспектуальна діагностика. Як інтеграційний метод, вона передбачає цілеспрямоване застосування логічного,

компонентного, словотвірного, опозиційного та дистрибутивного аналізу, добір корпусу інгерентних контекстів, серед яких особливо значущі інгерентно-кореляційні, залучення експериментальних методик, зокрема транспозиції, трансформації, інсталяції, а також моделювання внутрішньочасової структури ситуацій за допомогою тестових діалогів тощо.

Виклад основного матеріалу. Застосування описаного інструментарію уможливорює створення неповторного аспектуального «портрета» кожного дієслова, до того ж не абстрактно-віртуального, а актуально-реального, динамічного, що унаслідок впливу лінгвального та екстралінгвального доквілля на його видову поведінку, зокрема кореляційний, акціональний та функціональний потенціал.

Так, визначення типу кореляцій на зразок *любити* vs *полюбити* на тлі видового партнерства на кшталт *бачити* vs *побачити* пов'язане зі з'ясуванням аспектуальної специфіки неактуальних стативів, розмежування їх з актуальними стативами, з одного боку, та релятивами, з іншого. Спільною рисою аспектуальної поведінки неактуальних стативів, як і актуальних стативів та релятивів, є неможливість прогресивного значення, що протиставляє їх термінативам та активітивам. Це підтверджує безуспішність спроби «провокації» такого вживання: – **Ну що ти все любиш та любиш! Займися чимось іншим.* – **Ну що ти все бачиш та бачиш! Займись чимось іншим.* – **Ну що ти все орієнтуєшся та орієнтуєшся у творчості сучасних українських поетів! Займися чимось іншим.* Але на відміну від актуальних стативів, неактуальні стативи та релятиви не можуть бути інсталювані в контекст на зразок *У наступну мить він уже + імперфектив*, пор.: *У наступну мить він уже бачив* іншу картину, але: **У наступну мить він уже любив* іншу. **У наступну мить він уже орієнтувався* у творчості сучасних українських поетів. Поряд із цим, характерною рисою неактуальних стативів, що відрізняє їх від релятивів, є можливість поєднуватися з темпоральними показниками наддовгих інтервалів, пор.: *Мокрина довго любила його та все давала гарбузи своїм женихам* (І. Нечуй-Левицький) і **Він довго орієнтувався* у творчості сучасних українських поетів.

Тестування таких дієслів на сполучуваність із *зараз* засвідчує, що в контекстах із неактуальними стативами та релятивами *зараз* функціонує лише зі значенням «у сучасний мовцеві період», натомість актуальні стативи уможливають і значення «у цю мить», пор.: а) – *Ти зараз її любиш?* – *Зараз* я її люблю так, як ніколи не любив; б) – *Ти орієнтуєшся у творчості сучасних українських поетів?* – *Зараз орієнтуюся*, а ще три роки назад не мав про неї ані найменшого уявлення; в) *Що ти зараз бачиш* (у вікні потяга)? – *Бачу* Дніпро. Безперечно, в поетичному дискурсі, ми можемо спостерігати цілеспрямовану актуалізацію неактуальних стативів. Цікавий приклад такого авторського відхилення від норми наводить Т. Булигіна, цитуючи поетичні рядки Л. Мартинова: *Но позвонил он с площади. – Ты спишь? – Нет, я не сплю. – Не спиш, а что ты делаешь?* Ответила: – *Люблю* [1, с. 45].

Тест на епізодичність для дієслів, що описують адинамічні вияви буття, є успішним для актуальних стативів, але «непрохідним» для неактуальних стативів і релятивів, пор.: а) *Якось бачу*: *іде він вулицею сумний. Раптом...* б) **Якось люблю* я поезію. *Раптом ...* в) **Якось орієнтуюсь* я в сучасній поезії. *Раптом...*

Показовий для діагностичної диференціації таких дієслів і тест на можливість квантифікації, позитивний для актуальних та неактуальних стативів, але негативний для релятивів, пор.: а) *Не раз* я бачив, як падає зоря, але так виразно, як цієї ночі, ніколи; б) *Не раз* я любив, але так, як цього разу, ніколи; в) **Не раз* я орієнтувався в сучасній поезії, але так, як сьогодні, ніколи.

Аспектуальний аналіз дієслова *любити* уможливорює виокремлення різних щодо належності до аспектуальних класів семантем. Стативною є семантема «почувати, виявляти глибоку сердечну прихильність до особи іншої статі; кохати», що допускає акціонально-аспектуальне партнерство з інцептивом *полюбити* «відчути прихильність до особи іншої статі; покохати». Негативний результат тесту на можливість транспозиції в подійний контекст заперечує видове партнерство *любити* vs *полюбити*, напр.: *Замолоду служив. Але*

*полюбив, надумавсь женитися. Увільнили на глум (Г. Колісник), пор.: Замолоду служить. Але *любить, вирішує одружитися. Увільняють на глум. Неуспішний і тестовий кореляційний діалог: порівняймо неможливість коректної для видового партнерства відповіді на інгерентну частину тестового діалогу: – Правда? Мені здавалося, ти **полюбила** його. Хитнула, заперечуючи, і ні слова (Г. Колісник) – *Ще ні, але вже **люблю**.*

Акціонально-аспектуальне (інцептивне) партнерство підтверджують, з одного боку, інгерентні корелятивні контексти (1)–(4), у яких опозиція перфектива та імперфектива органічно відтворює внутрішньочасову структуру відповідної ситуації: суб'єкт перебуває в формалізованому імперфективом стані, який починає свій відлік від того часового моменту, коли відбулася формалізована перфективом подія, яка й започаткувала цей стан. Хоч і дещо суперечливе, але цілком коректне щодо семантичного наповнення кореляції *любити* vs *полюбити* спостереження подибуємо у граматичній праці С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера: „Вже значінь показує, що *полюбити* утворене не з *любити* приставкою *по-*, як *побачити*, *побілити*. Бо той, хто *побачить*, той *бачив*, і хто *побілить*, той *білив*; але хто *полюбить*, той *не любив*. *Полюбити* відноситься так до *любий*, з котрого повстало відразу через приставковане і наростковане, як *поглубити* до *глибокий*. Так само *осиротити* утворене не із *сиротити*, а із *сирота*” [8, с. 49].

З іншого боку, відношення інцептивного партнерства підтверджені опозиціонуванням контекстів (5), (6). Про більш чи менш окреслену часову локалізацію початкового моменту такого стану свідчить відкритість предикатно-аргументних структур для темпоративів, що здійснюють хронометраж ситуації: *од того часу, як* (1), *давно* (2), *вже чотири роки* (3).

(1) – *Я вам скажу просто й щиро: я вас **люблю**; я **полюбив** вас од того часу, як побачив вас (І. Нечуй-Левицький).*

(2) – *Я вас **люблю**. Я вас **полюбила** давно і полюбила, як нікого так не любила (І. Нечуй-Левицький).*

(3) – *Але... – додав, – я не матеріаліст, Богдане, і я **полюбив** її не для «женички», а тому що її істота наскрізь прив'язала мене до себе. Я її вже чотири роки тайком люблю (О. Кобилянська).*

(4) *А він: «Напевно, швидко при звичаюся до неї, **полюблю** те, що вона **любить**, а вона – те, що я... Нам добре буде» (Ю. Винничук).*

На відміну від дієслів, що означають актуальні стани, неактуальні стативні імперфективи не можуть уживатися в подійному контексті, набуваючи евентивного значення, тому їм притаманне лише партнерство з інцептивами. Деякі контексти констатують певну динаміку стативної ознаки, вияв її більшої чи меншої інтенсивності, пор.: – *Такою я **люблю** тебе ще більше, – знемагав тиран. – Поцілуй мене. За тебе я оддав півскарбниці, а міг би оддати все царство, аби лиш ти **полюбила** мене щиро, як того... невідомого (О. Бердник).*

До стативних належать й інші семантими *любити*, що допускають протиставність із семантикою початку стану перфектива *полюбити*. Це, зокрема, семантима «відчувати глибоку відданість, прив'язаність до кого-, чого-небудь», напр.: – ***Люблю** тебе, Петре, як рідну дитину, **полюбив** тебе від першої хвили, як ми стрінулись, і я проглянув наскрізь твою щирю душу (А. Чайковський), а також значення «мати нахил, пристрасть до чого-небудь», напр.: ... *його гра дозволила їй пізнати в новому світлі й **полюбити** Моцарта, творів якого досі не розуміла й не **любила** (окрім «Requiem» (М. Мороз). Граматикалізоване в поєднанні з імперфективом *любити* набуває здатності квантифікуватися, напр.: *Уявіть собі, що мої вікна виходять у внутрішній двір і ввечері [вечорами] я **люблю** спостерігати за вікнами протилежного крила (Ю. Андрухович); Іноді **люблю** згадати про минуле та пройтись увечері (З газети). Контексти засвідчують, що такі значення теж відкриті для інцептивного партнерства, напр.: – *Я страшенно **люблю** читати, – казав я, – різні книжки (Ю. Яновський), пор.: Але ж слід пам'ятати, що****

дитина лише тоді **полюбить** читати, якщо в її родині це роблять залюбки (З газети). Мова концептуалізує такі почуття, як любов до Батьківщини, саме як набуті, а не вроджені, напр.: *А ті, хто нині несе армійську службу, нехай навчаються у вас любити Батьківщину так, як любите її ви* (З газети).

Навіть семантика «відчувати сердечну прихильність до родинно близьких осіб (дітей, матері тощо)» є стативною, оскільки не заперечує партнерства з інцептивом, напр.: *«Бабуся, ви ж знаєте, як я любила свою покійну маму. А тепер вона мені перестала снитися...»* /З газети/ vs *І промовив Господь: Візьми свого сина, свого одинака, що його полюбив ти, Ісаака, та й піди собі до краю Морія, і принеси там його в цілопалення на одній із тих гір, що про неї скажу тобі* (Біблія). До релятивів такі значення належать лише в загальних судженнях із генералізованим суб'єктом, напр.: *Сонце тут світить, не вам кажучи, як мачушине серце любить* (Марко Вовчок).

На відміну від стативів, релятиви не допускають ретроспективного ходу думки, що веде до події – зародження стану. Релятивна ознака – іманентна, органічна, вона впливає з самої природи її носія. Релятивною є, зокрема, семантика *любити* «потребувати якихось умов якнайсприятливіших для існування, росту тощо (про рослини, тварин)». Контексти засвідчують, що така релятивна ознака може бути притаманною генералізованим суб'єктам, які репрезентують різні онтологічні сфери: окрім представників біосфери (5) та зоосфери (6), задекларованих в одинадцятитомному «Словнику української мови», також представникам антропосфери (7), теосфери (8) та сфери артефактів (9). Загальність суджень уможливорює неназивання суб'єкта (10), компенсоване контекстуальною вказівкою на нього.

(5) *Виноград любить, щоб коло нього ходити* (М. Коцюбинський).

(6) *Відомо, що бджоли не люблять жити низько над землею і часто можуть навіть кинути готові соти, якщо поруч є пуста колода* (З журналу).

(7) *Мед-бо люблять усі, а платити не кожен спроможен однаково* (П. Загребельний).

(8) *Ми не прагнемо воювати, бо війною не захоплюємось. Наші боги, як і ми самі, люблять мир* (Ю. Крашевський).

(9) *Як висловився один відомий фінансист, банки – делікатні створіння, які не люблять яскравого світла. Але іноді потрапляти під нього доводиться* (З газети).

(10) *Україна – країна смутку і краси, країна, де найбільше люблять волю і найменше мають її* (С. Васильченко).

Поряд із цим у художньому дискурсі подибуємо й перекатегоризацію релятивів у стативи внаслідок метонімічного зсуву значення, напр.: *Ірка стала жайворонком не зразу, точніше вона примусила себе такою стати. Під впливом Маджаряна. Він якось сказав, що його бізнес любить ранок. Ірці не треба було повторювати двічі. І її бізнес також полюбив ранок* (М. Гримич).

Висновки. Отже, аспектуальна діагностика дієслова *любити* засвідчує наявність у його значеннєвій структурі семантем, що належать до двох різних аспектуальних класів: стативів і релятивів. Як бачимо, основною відмінністю між неактуальними й актуальними стативами є закритість перших для епізодичної інтерпретації та неможливість імперфективів функціонувати в подійному контексті, тобто бути видовим партнером перфектива. Водночас, неактуальні стативи від релятивів відрізняє можливість аспектуально-акціонального партнерства з інцептивами, що виражають початок стану. Семантика ж релятивів не сумісна з думкою про будь-які межі вияву процесуальної ознаки.

Комплексне дослідження закономірностей категоризації аспектуальної семантики на засадах об'єктивістського підходу відкриває перспективи для багатопланового аналізу аспектуальності й виду. Застосування комплексної аспектуальної діагностики уможливорює виявлення всього спектра аспектуальних характеристик дієслівної лексеми й найтонших нюансів її аспектуальної поведінки.

Список використаної літератури

1. Карпухин С. А. Семантика русского глагольного вида : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.01 „Русский язык” / С. А. Карпухин. – Самара, 2008. – 31 с.
2. Лайонз Дж. Лингвистическая семантика : Введение. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 400 с.
3. Маслов Ю. С. Вид и лексическое значение глагола в современном русском литературном языке // Известия АН СССР. Отделение литературы и языка. – 1948. – Т. VII. – Вып. 4. – С. 303–316.
4. Vendler Z. Verbs and times // Linguistics in philosophy. – Ithca : Cornell University Press, 1967. – P. 97–121.
5. Калько М. І. Аспектуальні класи українського дієслова на тлі класів З. Вендлера // Українська мова. – 2009. – № 3. – С. 17–27.
6. Плунгян В. А. Грамматические категории, их аналоги и заместители : автореф. дис. на соискание учен. степени доктора филол. наук / В. А. Плунгян. – М., 1998. – 48 с.
7. Калько М. І. Аспектуальність : категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові : [монографія]. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2008. – 384 с.
8. Грамматика русской речи. Уложили Степан Смал-Стоцкий и Федір Гартнер. – Відень : Придворна і університетська друкарня Адольфа Гольцгавзена, 1914. – 202 с.

References

1. Karpuhin, S. A. (2008). *Semantics Russian verb aspect*. Samara (in Russ.)
2. Lyons, J. (2003). *Linguistic semantics: An Introduction*. Moscow: Languages slavic culture (in Russ.)
3. Maslov, Yu. S. (1948). Aspect and lexical meaning of the verb in the modern Russian literary language. *Izvestija AN SSSR. Otdelenie literatury i jazyka. (Proceedings of the USSR Academy of Sciences. Department of Literature and Language)*, VII, 4, 303-316 (in Russ.)
4. Vendler, Z. (1967). *Verbs and times. Linguistics in philosophy*. Ithca : Cornell University Press. 97–121.
5. Kalko, M. I. (2009). Aspectual classes Ukrainian verb on the background classes of Z. Vendler. *Ukrai'ns'ka mova (Ukrainian language)*, 3, 17-27.
6. Plungian, V. A. (1998). *Grammatical categories and their analogs and alternates*. Moscow (in Russ.)
7. Kalko, M. I. (2008). *Aspekt: categorization, classification and representation in modern Ukrainian literary language*. Cherkasy: Publisher Chabanenko Yu (in. Ukr.)
8. *Grammar of Ruski language. Made Stepan Smal-Stocki and Fedor Gartner* (1914). Vienna: The court and the university press Adolf Holtshavzen (in. Ukr.)

KALKO Mykola Ivanovych,

Doctor of Philological Sciences, Professor at the Department of Ukrainian linguistics and applied linguistics Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University
e-mail: mkalko@ukr.net

ASPECTUAL “PICTURE” OF A VERBAL LEXICAL UNIT AND MEANS OF ITS FORMATION

Abstract. Introduction. *Grammatical studies in the recent half-century have been applying aspectuality as a most sophisticated and highly-ranged category. It is as well regarded a legendary, or rather a fatal one, being compared to some entangled set of matters, or mainly unsolved and vague issues. Since the appropriate scholar description of the verbal category can't still be found, one of the main reasons for the eminent unrest of the researchers is known to be, as we can judge, their ungrounded attempt to put the aspect within a rigid and sterile framework meanwhile ignoring the obvious multi-level contents of the verbal category. The chief approach to the description of aspectuality regarded by Lyons as objectivist had been created by Maslov and Wendler in the mid 20th century being later established by the aspectuality studies of the late 20th- early 21st century, in the so called “binary” aspect theory. It proves the necessity of applying aspectual analysis for the whole number of meanings and all contexts of the verb since aspectual classes (lexical component of aspectuality) and the category of aspect (grammatical component of aspectuality) are not aimed at a verbal lexeme in general but at each lexical-semantic variant of the lexeme. Ignoring this factor, in our opinion, results in cute polemics over numerous aspectual issues which originated through the attempts to force the aspect into rigid category framework, beyond the influence of various triggers on the aspectual significance of the verb.*

Purpose. *Through all this, the article is aimed at applying the objectivist approach to describing the verbal aspect that enables, with the appropriate research instrumental means, to create a real and detailed, though not schematic, aspectual “picture” of a poly-semantic verbal lexeme.*

Results. *Creation of the aspectual “palette” of a verbal lexeme is originated from differentiating its lexical-semantic variants as it might be involved into an appropriate aspectual class and eventually into a definite aspectual partnership that is generally affiliated to the complex*

aspectual diagnostics: its provision reveals a whole spectrum of aspect features for a verbal lexeme and also the finest shades of its aspectual specification.

Originality. *Aspectual studies being generally orientated in an objectivist way, together with the immediate consideration of the aspect influencing the grammatically specified lexical phenomena, like the aspectual regarded verbal classes, are new to the Ukrainian lingual studies, though quite natural in the process of investigating formal grammatical and functioning grammatical traits of the Ukrainian verbal aspect.*

Conclusion. *Complex considering for the aspectual semantics stratification based on the objectivist approach draws perspectives for the aspect and aspectual features to be fully analyzed.*

Key words: *aspect; aspectuality; aspectuality class; perfective; imperfective; eventive; terminative; activitive; stative; relative; aspectual partnership.*

Надійшла до редакції 19.11.2015

Прийнято до друку 14.12.2015

УДК 811.161.2'367

ШИТИК Людмила Володимирівна,
доктор філологічних наук, доцент кафедри
українського мовознавства і прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: l_shytyk@ukr.net

СИНКРЕТИЧНІ АТРИБУТИВНО-ОБСТАВИННІ СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ

Статтю присвячено дослідженню атрибутивно-обставинних складнопідрядних речень як репрезентантів формально-значеннєвого синкретизму. Описано їхні структурно-семантичні особливості, проаналізовано різновиди, з'ясовано чинники, що зумовлюють синкретизм, умотивовано логічність їх кваліфікації як синкретичних утворень. Виокремлено й проаналізовано такі різновиди синкретичних складнопідрядних речень: атрибутивно-цільові, атрибутивно-цільово-кількісні, атрибутивно-цільово-причинні, атрибутивно-кількісно-наслідкові, атрибутивно-наслідкові, атрибутивно-порівняльні, атрибутивно-порівняльно-кількісні, атрибутивно-часові, атрибутивно-часово-умовні.

Ключові слова: *синкретизм, формально-синтаксичний тип, формально-семантичний тип, семантико-синтаксичний тип синкретичних складнопідрядних речень, формально-значеннєвий синкретизм, синкретичні атрибутивно-об'єктні складнопідрядні речення.*

Постановка проблеми. Складнопідрядним реченням властивий синкретизм форми, змісту та синкретизм форми і змісту водночас. На цій підставі логічно диференціювати типи, підтипи та різновиди синкретичних складнопідрядних речень. Формально-синтаксичний тип маркований синкретизмом форми, що властивий конструкціям з ознаками нерозчленованої і розчленованої структури, у яких по-різному синтезовано їхні формальні особливості: найчастіше повна співвіднесеність предикативних частин, характерна для речень розчленованої структури, спричинює не обов'язковість підрядної частини й відносну самостійність головної, тоді як сполучні засоби – асемантичні сполучники та сполучні слова – є типовими для речень нерозчленованої структури. Можливі інші комбінації формальних ознак, зокрема структурно-семантичний паралелізм предикативних частин, їхня взаємозумовленість, передбачуваність, наявність семантичного сполучника тощо.

Семантико-синтаксичний тип синкретичних складнопідрядних речень маркований синкретизмом змісту, суть якого полягає в поєднанні семантико-синтаксичних відношень